

La féodalité et les communes

Pendant une grande partie du Moyen Age, l'organisation de la société, en dehors des monastères, fut dominée par le régime féodal.

L'expansion de l'empire musulman au sud de l'Europe et des Normands au nord-ouest avait porté un coup mortel au commerce extérieur. L'argent circulait à peine; or, aucun État ne peut subsister s'il n'a pas quelque moyen de payer sa défense et l'administration de sa justice. Au cours du ixe siècle, les rois de France, faute d'argent, furent forcés d'abandonner à la noblesse la jouissance de leurs territoires. Les nobles, en retour, promettaient au roi de lui fournir des troupes et de lui rendre certains services. Ces puissants seigneurs, en échange de services identiques, assuraient la protection de nobles de moindre importance et leur cédaient des terres. Ce système de dépendance des hommes et de répartition des terres ou fiefs était appliqué de la sorte jusqu'au bas de l'échelle sociale.

Au xe siècle, le régime féodal était établi dans presque toute l'Europe occidentale.

Les rapports entre le suzerain et ses vassaux étaient définis et fixés par des contrats. Le vassal rendait hommage à son seigneur, s'agenouillant devant lui, plaçant ses mains dans les siennes, et faisait serment de fidélité. Un fief lui était accordé par une cérémonie d'investiture. Le seigneur présentait au vassal une motte de terre ou de gazon, ou une simple branche, symbolisant ainsi la remise d'un champ, d'un pré ou d'une forêt. Par ces actes, le seigneur et son vassal étaient liés pour la vie par des droits et des devoirs réciproques. Liens et fiefs devinrent vite héréditaires.

Le vassal devait suivre son seigneur à la guerre et lui payer un impôt dans quatre cas : quand le fils aîné du seigneur était armé chevalier, quand la fille aînée du seigneur se mariait, quand le suzerain était fait prisonnier (rançon) et quand il s'en allait en croisade. Le seigneur devait en échange bonne justice, protection et appui matériel.

Dans la société du Moyen Age, on distinguait, outre le clergé, les nobles et les serfs.

Le château fort était l'habitation et la citadelle des nobles, dont les principales occupations, en temps de paix, étaient les tournois et la chasse.

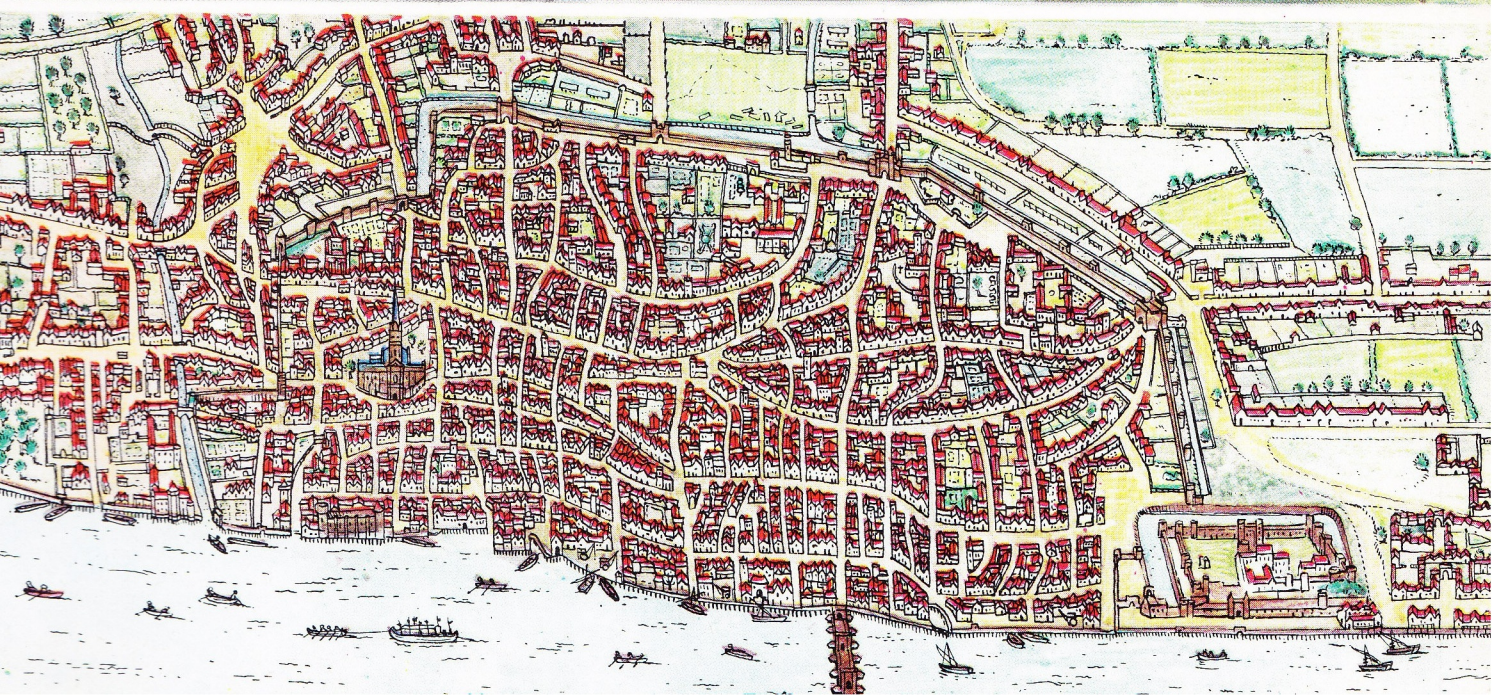
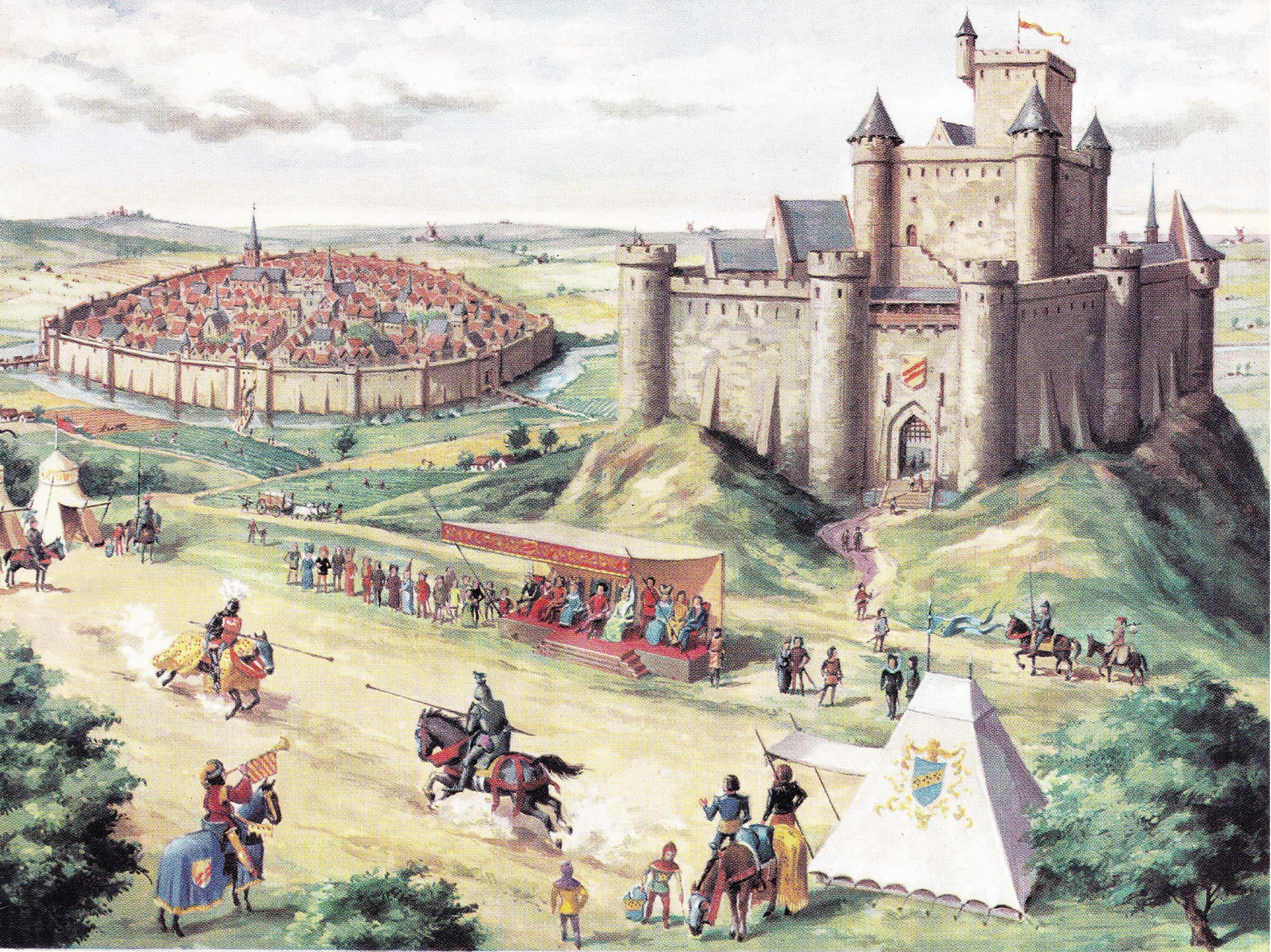
Les serfs ne possédaient rien : ils appartenaient à leur seigneur comme le lopin de terre qu'ils cultivaient. De plus, ils devaient payer de lourdes taxes et exécuter certains travaux ou corvées.

Une des causes de la décadence du régime féodal fut la reprise du commerce avec l'Orient. Des villes s'érigèrent rapidement dans les endroits favorables aux échanges commerciaux : en Italie du Nord, aux Pays-Bas et près des grands ports naturels de Bretagne. Ces villes ou communes aspirèrent à l'indépendance et obtinrent du seigneur local des libertés ou chartes. Dans ces villes, les serfs trouvaient l'occasion de travailler pour un salaire raisonnable, et parfois même, après un an et un jour de résidence dans la commune, ils pouvaient gagner leur liberté.

La base même de la féodalité se détériorait graduellement.

En haut : ville médiévale construite au voisinage d'un château fort. A l'avant-plan se déroule un tournoi.

En bas : plan de Londres à la fin de l'époque médiévale. A droite, entourée d'un fossé, la Tour de Londres.

LEENHEER, LEENMAN EN BURGER

Gedurende een groot deel van de middeleeuwen werd de organisatie van de gemeenschap buiten de kloosters door het feodale stelsel beheerst.

De uitbreiding van het mohammedaanse rijk in Zuid-Europa en de groeiende macht van de Noormannen in het noordwesten, hadden de buitenlandse handel bijna tot stilstand gebracht. De geldomloop was daardoor zeer klein. Men kan geen staat besturen zonder op de één of andere manier te voorzien in de kosten van landsverdediging en rechterlijke organisatie. Zo kwamen de Franse koningen in de tiende eeuw tot het besluit, dat er slechts één praktische methode was om het land te besturen. Grote landstreken werden toegewezen aan verschillende edellieden, die dan als tegenprestatie troepen leverden en andere diensten bewezen.

Tegen het einde van de tiende eeuw was bijna het hele land in handen van de hoge adel, die op zijn beurt kleinere gedeelten aan edellieden van geringere rang had overgedragen, steeds op voorwaarde van dienstbaarheid. De plaatselijke heren vormden een volgende trap, en zo werd het proces naar beneden op de sociale ladder voortgezet. De horige, de minste van de afhankelijken, bekleedde de laagste sport. Hij kon slechts zijn werk aanbieden en ontving in ruil voor deze volledige inzet nauwelijks genoeg land om zichzelf en zijn familie in leven te houden.

Dit stelsel bleef niet slechts tot Frankrijk beperkt. Tegen de elfde eeuw was het in de meeste delen van West-Europa, Engeland inbegrepen, gevestigd. Gelijke economische oorzaken begunstigten trouwens ook elders het ontstaan van soortgelijke systemen. Het feodalisme was in de mohammedaanse wereld niet ongewoon en ook in Japan waren de Samurai, die de kaste der krijgers vormden, mannen die in ruil voor land krijgsmdiensten verrichtten. In Engeland ging het feodale stelsel aan het einde van de dertiende en in het begin van de veertiende eeuw ten gronde. In Frankrijk bleven er tot aan de revolutie sporen van bestaan.

Bij een stelsel dat zo lang bleef bestaan en zich zo ver verspreidde, kunnen we geen volledige gelijkvormigheid verwachten. In grote lijnen was het

echter gewoonlijk overal hetzelfde. De leenheer moest zijn vazal beschermen en mocht, tenminste onder normale omstandigheden, hem zijn land niet afnemen. Van de vazal werd verwacht, dat hij zijn leenheer krijgsmdiensten of andere diensten verleende en dat hij hem bij rechterlijke twisten steeds terzijde zou staan. De vazal moest ook bij bepaalde gelegenheden belastingen betalen: als de zoon van zijn leenheer tot ridder werd geslagen, als zijn dochter huwde, als de leenheer tijdens het gevecht gevangen werd genomen en slechts tegen betaling van losgeld vrij kon komen.

Het overmaken van leengoederen of schenkingen in land ging vaak vergezeld van een inhuldigingsplechtigheid, waarbij de leenheer zijn vazal een handvol aarde aanbood. Soms ook was dit een graszode of een tak, teneinde de overdracht van velden, weiland of bos te symboliseren. Als een leenheer land overdroeg aan een hoogwaardigheidsbekleder van de kerk, bood hij hem soms ook één of ander symbool van de geestelijke macht aan.

De teruggang van het feodalisme in de dertiende en de veertiende eeuw vond zijn voornaamste oorzaak in een herleving van de handel met het Oosten. De vermeerdering van de handelsbedrijvigheid bracht de snelle groei van de steden mee. In Noord-Italië en in Nederland ontwikkelden zich de steden tot bloeiende gemeenten.

Binnen de muren van deze steden eiste de nieuwe burgerij het recht op haar eigen aangelegenheden te regelen. De rechtspraak moest op haar gebied plaatsvinden. De steden wilden ook belastingen heffen om de verdediging van de stad te kunnen waarborgen, en men wilde ook de handel op eigen wijze inrichten en bevorderen. Aan vele steden werden keuren gegeven, die deze rechten toestonden.

In deze gemeenten werd aan de lijfeigenen de gelegenheid geboden, voor een behoorlijk loon te werken. In sommige steden konden ze hun vrijheid verwerven, door alleen maar gedurende een jaar en een dag binnen de muren te verblijven. Op deze manier werd de hele basis van het feodalisme geleidelijk vernietigd.

Boven: Ommuurde middeleeuwse stad nabij het leenheerlijk kasteel, in de buurt waarvan een tournooi gehouden wordt.
Onder: Plattegrond van het laatmiddeleeuwse Londen, met de Theems en, rechts beneden, de Tower.

Globerama

HISTOIRE DES CIVILISATIONS MENS EN WERELD, VROEGER EN NU

CASTERMAN

HET AVONTUUR VAN MENS EN WETENSCHAP

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

Le présent ouvrage est publié simultanément en
français (Casterman, Paris-Tournai)
allemand (International School, Cologne)
anglais (Odhams Press, Londres)
américain (International Graphic Society, New York)
danois (Munsgaard Scandinavisk Bogforlag)
finlandais (Munsgaard)
hollandais (Keurkoop, Rotterdam)
italien (Fratelli Fabbri, Milan)
portugais (Codex)
suédois (Munsgaard)

2e édition, 1964

KEURKOOP NEDERLAND

© ESCO PUBLISHING COMPANY

ALLE RECHTEN VOORBEHOUDEN VOOR ALLE LANDEN

Art © 1959 by Esco, Anvers

Text © 1963 by Casterman, Paris

Tous droits de traduction et de reproduction réservés.